

Kína tíz szóban

(részlet)

Olvasás

Olyan korban nőtem föl, amikor nem voltak könyvek, ezért nehéz volna megmondani, hogy valójában hogyan is kezdtem el olvasni. Olvasással kapcsolatos élményeim rendezetése közben négy történet emléke kúszott elő a gondolataimban.

Az első 1973-ban történt a nyári szünetben, abban az évben, amikor az általános iskolát befejeztem. A „kulturális forradalom” hetedik évében jártunk, elmaradoztak addigra a véres utcai csatározások és a barbár házkutatások, mintha maguktól kifulladás volna a forradalom nevében véghezvitt kegyetlenkedések. Városkánk is visszatért a maga nyomott, egyhangú nyugalomába, de az emberek sokkal félnékebbé és gyanakvóbbá váltak, s bár az újság és a rádió változatlanul csak az osztályharcról szóló híreket ontotta vég nélkül, hosszú idő telt el anélkül, hogy akár csak egyetlen osztályellenségbe is belebotlottam volna.

Akkoriban nyitották meg újra a városi könyvtárat, és apám, hogy legyen mivel elütnünk az időt az unalmas nyári szünetben, kiváltott nekem és a bátyámnak egy olvasójegyet – innentől datálódik a regények iránti szeretetem. Azokban az időkben Kínában szinte minden irodalmi művet „mérges dudvának” bélyegezték. Shakespeare, Tolsztoj, Balzac és más külföldi szerzők művei kivétel nélkül mind „mérges dudvák” voltak, de Ba Jin, Lao She, Shen Congwen és a többi kínai író művei sem képeztek kivételt, sőt a Mao és Hruscsov között egyre jobban kiéleződő ellenségeskedés miatt még a szovjet forradalmi irodalom sem kerülhetett el ezt a megbélyegzést. Hihetetlen mennyiségű „mérges dudvának” kikiáltott könyvet semmisítettek meg a könyvégetések során, s ezért az újonnan megnyitott könyvtárban nemigen volt semmi, talán ha húszegynéhány regény sorakozott a polcon, amik kivétel nélkül mind az úgynevezett forradalmi szocialista irodalmat képviselték. Sorban kiolvastam mindet: a „Fényes égbolt”, „Az aranyút”, a „Hongnani harci krónika”, „Az új híd”, a „Vihar a Bányahegy felett”, a „Szitáló havazásban beköszönt a tavasz” és a „Fényes vöröscsillag” című regényeken egytől-egyig átrágtam magam. Akkori kedvencem a „Fényes vöröscsillag” és a „Vihar a Bányahegy felett” volt, annál a meglehetősen egyszerű oknál fogva, hogy mindkét regény főhőse gyerek.

Ezek a könyvek nem hagytak mély nyomot bennem, későbbi életemre gyakorolt hatásuk elenyésző, hiszen híján voltak bármiféle érzelmenek, valós karaktereknek, sőt mintha még története sem lett volna egyiknek sem, csupán az osztályharc végtelenül szürke és unalmas leírását adták. Én mégis mindet lelkiismeretesen végigolvastam, az ok ebben az esetben is meglehetősen egyszerű: az életem még ezeknél a regényeknél is szürkébb és unalmasabb volt. Egy kínai szólás úgy tartja, hogy „az éhes ember nem válogat”. Hát így voltam valahogy én is a regényekkel, addig olvastam minden kezembe kerülő könyvben a mondatokat, amíg el nem fogytak.

2002 őszén Berlinben találkoztam két nyugalmazott színológus professzorral, akik szóba hozták a hatvanas évek elején pusztító „nagy éhínséget”, a személyes élményeit

osztotta meg velem ez a házaspár. Mindketten ösztöndíjasként tanultak akkoriban a Pekingi Egyetemen, de a férjnek egy halaszthatatlan családi ügy miatt hamarabb haza kellett utaznia. Két hónappal a hazaérkezése után levelet kapott a feleségétől, amelyben ezt írta: „Rettenetes itt a helyzet, még a faleveleket is mind megették a kínai diákok a campuson.”

Ahogy az éhező diákok felfalták a Pekingi Egyetem összes fájának a levelét, úgy tömtem én magamba a városi könyvtár faleveleknél is emészthetlenebb valamennyi regényét.

Emlékszem, a könyvtáros egy középkorú nő volt, aki nagy odaadással végezte a munkáját. Valahányszor visszavittünk a bátyámmal egy-egy regényt, a nő először alaposan átnézte, hogy nem rongálódott-e meg, s csak miután megbizonyosodott róla, hogy a legcsekélyebb kár sem esett benne, adott helyette egy másik könyvet. Történt egyszer, hogy a könyv borítóján, amit éppen vissza akartunk adni, felfedezett egy fekete foltot, s bár bizonygattuk, hogy már mi is így kaptuk, ő meg volt győződve az ellenkezőjéről, s váltig állította, hogy biztosan mi csináltuk, hiszen a könyveket visszavétel előtt mindig alaposan átnézi, és egy ilyen feltűnő fekete folt semmiképpen sem kerülhetne volna el a figyelmét. Veszekedni kezdtünk vele, kezdetben csak – akkoriban már inkább ez volt bevett – „szócsatát” vívtunk egymással. Csakhogy vörösgárdista bátyámnak ez nem volt inyére, a valódi „harc” viszont – amit a vörösgárdisták mindig is előnyben részesítettek a szócsatával szemben – annál inkább, megragadta hát a könyvet, belevágta a könyvtárosnő képébe, sőt, ráadás-ként, még le is kevert neki egyet.

A rendőrörsön kötöttünk ki, ahol a könyvtárosnő egy székre rogyva kétségbeesetten zokogott, míg a bátyám, mintha mi sem történt volna, fel-alá járkált. A rendőrök parancsnoka igyekezett megvizsgálni a nőt, miközben megállás nélkül szapulta a bátyámat, hogy üljön végre le, és viselkedjen tisztességesen. A bátyám erre hanyagul, keresztbe vetett lábbal levetette magát egy székre.

A parancsnok apám barátja volt, egyszer még a segítségét is kértem, hogy tanítson meg verekedni. Miután végigmérte nyeszlett testemet, elárult nekem egy trükköt, történetesen, hogy rúgjam tőkön az ellenfelem, még mielőtt az bármit is tehetne. De persze én azonnal visszakérdeztem: „És mi van akkor, ha egy nővel állok szemben?” „Férfiak nem verekednek nőkkel!” – válaszolta erre komoly ábrázattal.

Bátyám vörösgárdista hősködésének az lett az eredménye, hogy elvették tőlünk az olvasójegyünket, amit valójában nem nagyon bántam, hiszen addigra a könyvtárban található valamennyi regényt már kiolvastam. Csakhogy a nyári szünet még közel sem ért véget, az olvasás iránti éhségem viszont épp csak hogy feléledt. Vágytam mindenre, amit olvasni lehet, csakhogy sehol sem voltak könyvek.

Oththon apám tucatnyi orvosi szakkönyvén kívül más nem találtam, mint a négykötetes „Mao Ce-tung¹ válogatott művei”-t, és a „vörös könyvecskének” nevezett „Mao elnök mondásai”-t, ami valójában a „Mao Ce-tung válogatott művei”-ből összeollózott kivonat. Unottan átlapoztam őket, s vártam, hátha beindul bennem valami kémia,

1 A fordításban Mao Ce-tung-on kívül minden név az általánosan elfogadott ún. pinyin átírásban szerepel.

vágy az elolvasásuk iránt, de hosszas lapozgatás után sem moccan meg bennem semmi, a legkevésbé sem keltették fel az érdeklődésemet.

Mit volt mit tenni, kimentem hát az utcára, s mint az éhező, aki ételment keres, úgy kutattam én kétségbeesetten mindenfelé a könyveket. Rövidnadrágban, trikóban és papucsban rőttem a városka napégette utcáit, és ha egy korombeli fiú jött velem szemben, azonnal rákérdeztem: „Hé, van nálatok otthon könyv?”

És azok a hozzám hasonló rövidnadrágos, trikós, papucsos fiúk meglepődtek a kérdésemre, mert még soha senki nem szegezte nekik ezt a kérdést. Azután bölintotak, és mondták, hogy van, van nálunk otthon könyv. Én pedig izgatottan szaladtam el hozzájuk, hogy szemügyre vehessem, de mindig mindenhol ugyanaz a négy kötet várt: „Mao Ce-tung válogatott művei”, rendszerint vadonatúj, olvasatlan állapotban. Némi tapasztalatszerzés után, ha valamelyik fiú azt válaszolta, hogy van náluk otthon könyv, én négy ujjamat felmutatva gyorsan rákérdeztem: „És négykötetes?”

Ha bölintott, leengedtem a kezem, és folytattam tovább a kérdezősködést: „Új könyv?” Ha megint bölintott, családottan csak ennyit mondtam: „Akkor az is »Mao Ce-tung válogatott művei« lesz.” Egy idő után az alapkérdés is változott: „Van régi könyvetek?”, de erre mindenki csak csóválta a fejét. Egy kivétellel. A fiú rövid gondolkodás után azt válaszolta, hogy mintha lenne náluk otthon régi könyv. Erre rákérdeztem, négykötetes-e. Megcsóválta a fejét, és azt mondta, hogy mintha csak egykötetes volna. De gyanítottam, biztosan a „vörös könyvecske” lesz az, rákérdeztem hát, piros-e a borítója. A fiú elgondolkodott, majd azt válaszolta, hogy mintha szürke volna.

Határtalan öröm kerített hatalmába. Ez a három egymást követő „mintha” bizakodásra adott okot. Izzadt nyemeremmel meglapogattam a fiú lucskos vállát, és egész úton hízelegtem neki, ami szemmel láthatóan kedvére volt. Amikor megérkeztünk a lakásukra, nagy buzgólkodva a ruhásszekrény elé tolt egy hokedlit, felállt rá, felnyúlt a szekrény tetejére, ahol rövid tapogatódzás után rá is talált a porral vastagon borított könyvre. Levette, felém nyújtotta, én pedig izgalomtól kalapáló szívvel vettem kézbe, méretében nagyon hasonlított a „vörös könyvecskére”. Letöröltem róla a port, az előbukkanó vörös műanyag borító láttán családódom határtalan volt – a „vörös könyvecske” volt az.

A lakáson kívüli nagy igyekezetemnek végül nem lett semmi eredménye, így mit volt mit tenni, ismét otthon próbáltam kiaknázni a lappangó lehetőségeket, mai szóhasználatul élve „feltuningolni a belső készleteket”. Levettem ismét a polcra az orvosi könyveket, de ugyanazzal a lendülettel már tettem is vissza mindet. E felületességemnek az lett az eredménye, hogy elsiklottam a bennük rejlő izgalmas részletek felett, és csak két évvel később jöttem rá, hogy miféle titkokat rejtenek. Miután elpakoltam az orvosi könyveket, más választás nem lévén, az érintetlen „Mao Ce-tung válogatott művei”-t és az agyonlapozott „vörös könyvecsékét” vettem elő. Minden családnál hasonló volt a helyzet: míg a „Mao Ce-tung válogatott művei”-nek négy kötete csupán politikai kellékként volt jelen a háztartásokban, addig a „vörös könyvecske” tanulmányozása napi rutinnak számított.

Félretettem a „vörös könyvecsékét”, és felütöttem a „Mao Ce-tung válogatott művei”-nek az első kötetét. És ekkor, életemben először, elmélyülten olvasni kezdtem, sőt mi több, a lábjegyzeteket kifejezetten érdekesnek vélttem – egy egészen új világ nyílt meg előttem. Ettől kezdve szinte állandóan ott szorongattam a kezemben valamelyik kötetét a „Mao Ce-tung válogatott művei”-nek.

Akkoriban nyaranként az emberek rendszerint a lakáson kívül ettek: kiloccantottak egy lavór hideg vizet a földre – egyrészt, hogy valamelyest elviselhetőbb tegyék a hőséget, másrészt, hogy a víz lekösse a porszemeket –, azután kivitték a ház elé az asztalt és a székeket. A vacsora alatt mi, gyerekek, általában rizsescsészével a kezünkben fel-alá lófráltunk az utcán, és vizslattuk a többiek asztalán az ételeket. Én mindig nagyon gyorsan végeztem az evéssel, sietve letettem a rizsescsészét és a pálcikát, s ismét kezembe vettem „Mao Ce-tung válogatott művei”-t, hogy a lemenő nap utolsó sugaraiban az olvasás iránti éhségem is kielégíthessem.

A szomszédok elismerően lelkendeztek a szüleimnek, hogy gyerek létemre mily buzgón igyekszem elsajátítani Mao Ce-tung eszméjét.

És a szüleim, bár látszólag örültek a dicséretnek, közben magukban azon lamentáltak, hogy mennyire másképp alakult volna a jövőm, ha a „kulturális forradalom” nem lehetetleníti el teljesen a tanulmányaimat. Más korban, vélekedtek, legalábbis egyetemi tanár lett volna belőlem.

Valójában Mao Ce-tung eszméje engem cseppet sem érdekelt, nem úgy a „Mao Ce-tung válogatott művei”-ben található lábjegyzetek, amelyek sokkal izgalmasabbnak bizonyultak a városi könyvtárban fellelhető regényeknél. Bár ezek is nélkülözték az érzelmeket, de legalább volt bennük történet és valós karakterek.

A második emléksokor középiskolás koromhoz köthető, amikor végre hozzájutottam a „mérges dudvák” olvasásához. A könyvégetési mozgalom szerencsés túlélői voltak ezek a könyvek, amelyek egyszer csak kézről kézre titokban keringeni kezdtek. Valódi irodalomkedvelők rejthették el őket, hogy aztán idővel rengeteg emberhez juthassanak el. Egy-egy ilyen példányt ezernél is többen olvastak, mire hozzánk került, és éppen ezért borzasztó állapotban voltak: előlről is, hátulról is hiányoztak lapok, de mindkét végről legalább vagy egy tucat. A „mérges dudváknak” egyetlen teljes példányával sem találkoztam akkoriban, így sosem tudtam, hogy mi a regény címe és ki a szerzője, s fogalmam nem volt a történet elejéről és a végéről sem.

Az, hogy az ember nem tudja, hogyan kezdődik egy történet, még csak-csak elviselhető, de hogy ugyanez legyen a helyzet a befejezésével, az szinte kibírhatalatlan. Amikor elolvastam egy-egy ilyen vég nélküli regényt, mint a hangya a felhevített wokban, össze-vissza rohangáltam, hogy találjak valakit, aki el tudná mondani nekem a történet befejezését. De nem találtam, hiszen mindenkihez ugyanolyan eleje és vége nélküli példányok jutottak el, esetleg annyi különbséggel, hogy egy-két lappal több volt még benne, s bár ezt a néhány oldalt elmesélték nekem, de a történetek így is híján voltak a befejezésnek. Hát így olvastuk mi akkoriban azokat az egy-két oldalal folytonosan megrövidülő, kézről kézre járó könyveket.

Teljesen magam alatt voltam, miközben némán azokat az átkozottul lelkiismeretlen embereket szidtam, akik bár elolvastak minden oldalt, de azzal már nem bajlódtak, hogy visszaragasszák a kiesett lapokat.

A lezárás nélküli történetek miatt érzett gyötrelmemet nem enyhíthette senki, így hát magam kezdtem el kitalálni különféle befejezéseket. Mintha csak az „Internacionálé” sorait követtem volna: „Ott fenn nem hallják meg szavunkat, / Nem óv sem isten sem vezér; / Munkások, mentsük hát magunkat!”² Estéknént, miután kialudtak a fények, lehunytam a szemem, és a sötét szobában az ágyon fekvé elmerültem a képzeletemben, s különféle befejezéseket találtam ki a regényekhez, csakhogy az alkotás sokszor annyira felzaklatott, hogy forró könny áztatta az arcom.

2 Ez nem a legismertebb fordítása, de az eredetihez közelebb áll, és a szövegbe is jobban beleillik.

A képzelőerőnek mindenesetre jó gyakorlat volt ez, így tulajdonképpen még hálás is lehetek ezeknek az eleje és vége nélküli regényeknek: felkeltették bennem az alkotás iránti vágyat, és elindítottak az íróvá válás útján.

Egyszer kezembe került egy szintén eleje és vége nélküli külföldi regény, aminek sem a címét, sem az íróját nem tudtam, csakúgy, mint a kezdetét és a befejezését sem. Ebben a könyvben olvastam azonban életemben először szexuális leírást. Felzaklatott, sőt, bevallom, meg is rémisztett. Olvasás közben többször felemeltem a könyvből a fejem, idegesen oldalvást pillantottam, s csak miután megbizonyosodtam róla, hogy senki sem figyel, folytatam tovább az olvasást.

A „kulturális forradalom” lezárását követően újjáéledt az irodalom. Utánnyomott könyvek töltötték meg a könyvesboltok polcait, rengeteg külföldi regényt vásároltam akkoriban, és közöttük volt az „Egy asszony élete” is, a francia írótól, Maupassant-tól. Egyik este az ágyon fekvé hozzáfogtam, hogy elolvassam. Néhány oldal után felkiáltottam: „Hát ez az!”

Ez volt az az eleje és vége nélküli könyv, amely évekkorábban nem csupán felzaklatott, de meg is rémisztett.

A „mérgecs dudvák” közül az egyetlen regény, amit annak idején az elejétől a végéig elolvastam, Dumas-tól „A kaméliás hölgy”. A „kulturális forradalom” utolsó éveiben, a középiskola felső tagozatának a második évében jutott el hozzám a könyv kézzel másolt példánya. Csak később, amikor nyomtatásban is elolvastam, jöttem rá, hogy az eredeti regénynek valójában csupán a kivonata volt.

Nem sokkal előtte halt meg a „nagy kormányos”, Mao Ce-tung³, aki még életében kijelölte utódját, Hua Guofeng⁴, akit magunk között csak „bölcset vezető”-ként emlegettünk. Felemelkedése azonban tisztavirág életének bizonyult, mivel szürke szereplése következtében Deng Xiaoping⁵ rehabilitálása után a valós hatalma hamar meggyengült. Emlékszem, egyik osztálytársam odahívott magához, és a fülembé súgta, hogy kölcsönkapott egy könyvet, majd körülnézett, és miután megbizonyosodott róla, hogy nincs körülöttünk senki, sejtelmesen hozzátette:

– Szerelmi történet.

A „szerelmi történet” hallatán rögtön pezsegni kezdett a vérem. Futva tettem meg az utat a házukig, ahol aztán a táskájából előhúzott egy fényes, fehér lapba csomagolt papírköteget. Széthajtogattam a fényes csomagolópapírt, de abban a pillanatban hátra is hőköltem, mert „A kaméliás hölgy” kézzel másolt példánya a „bölcset vezető”, Hua Guofeng hivatalos portréjába volt begöngyölve.

– Te ellenforradalmár! – ordítottam.

De legalább annyira megrettent, mint én, mert ő sem tudta, hogy „A kaméliás hölgy” Hua Guofeng arcképébe van becsomagolva, mentegetőzni is kezdett azon nyomban, hogy ezt az a másik ellenforradalmár csinálta, akitől a könyvet kölcsönkaptam. Tanakodni kezdtünk, hogy mi legyen Hua Guofeng összehajtogatott arcképével, mire ő azt javasolta, dobjuk a folyóba, de én inkább az elégetése mellett voksoltam.

Miután nyom nélkül eltűntettük Hua Guofenget, teljes figyelmünket végre „A kaméliás hölgy”-re összpontosíthattuk, amit rendezett írásjegyekkel másoltak át egy barna fedelű jegyzetfüzetbe. Az osztálytársam rögtön az elején leszögezte, hogy csak egy napunk van, mert másnap már vissza is kell adnia a kézzel írt könyvet. Fejünket összedugva azonnal hozzáfogtunk hát az olvasáshoz, izgatottan ittuk minden sorát a könyvnek, és bár még az elején jártunk, egyre csak lelkendeztünk, hogy sosem gondoltuk volna, hogy ilyen fantasztikus regények is léteznek a vi-

lágón. Hamarosan aggasztani is kezdett minket, hogy nemsokára vissza kell adnunk, noha szívünk szerint örökre megtartottuk volna. „A kaméliás hölgy” kézzel másolt példánya nem tűnt beláthatatlanul vaskosnak, ezért elhatároztuk, hogy nem olvassuk tovább, inkább elkezdjük lemásolni, hogy másnapra, amikor vissza kell adni, elkészüljünk vele.

Az osztálytársam talált az apja dolgai között egy üres füzetet, az is barna papírfedelű volt, így semmi sem hiányzott már ahhoz, hogy hozzáfoghassunk a másoláshoz. Én kezdtem, és amikor elfáradtam, az osztálytársam sietve felváltott, ha ő fáradt el, én váltottam fel őt. Munkaidő végeztével, amikor hamarosan várható volt a szülők hazaérkezése, elhatároztuk, hogy szedjük a sátorfánkat, és keresünk valami nyugodt helyet. Úgy döntöttünk, hogy visszamegyünk az iskolába, az egyik osztályterembe.

A középiskola felső tagozatának osztálytermei az első emeleten, míg az alsó tagozatos termek a földszinten voltak. S bár a tantermeket kulcsra zárták, mindig akadt olyan ablak, amelyet elfelejtettek bereteszelni. Körbejártuk hát az épületet, megszemléltünk minden ablakot, míg végre találtunk egyet, amelyen keresztül bemászhattunk az egyik terembe. Ott folytattuk a másolást, sötétedés után pedig felkapcsoltuk a villanyt, és a neonlámpa fényénél körmöltünk tovább. Éhesek voltunk, s főleg végtelenül fáradtak, ezért összetoltunk néhány asztalt, és míg az egyikünk másolt, addig a másik az iskolapadokból összerakott ágyon aludt. Így ment ez hajnalig: egyikünk másolt, a másik pedig aludt a padokon. Csakhogy egyre rövidebb időközönként kezdtük váltogatni egymást, s míg kezdetben több mint fél órán keresztül másoltunk egyhuzamban, végül már körülbelül ötpercenként cserélnünk kellett. Amint lefeküdt és horkolni kezdett az osztálytársam, én már mentem is oda hozzá, hogy felrázzam:

– Hé, ébresztő, te következel!

De ő is ugyanígy tett, mert épp csak hogy letettem a fejem, már rázott is fel: „Hé, ébresztő!” Hát így ment ez, folytonosan ébresztgettük egymást, míg végül elkészültünk életünk leghősiesebb másolatával. Hajnalodott, amikor kimáztunk az ablakon, ásítózva indultunk hazafelé. Elváláskor a barátom a kezembe nyomta közös munkánk gyümölcsét, nagyvonalúan átengedte nekem, hogy először én olvassam el. Ő pedig a szép rendezett írásjegyekkel tele füzetet szorongatva elmerengett a keleten már derengő vörös égálgában, majd végül kibökte, hogy miután visszaadja „A kaméliás hölgyt”, hazamegy lefeküdni. A szüleim még aludtak, amikor hazaértem. Sietve belépőttem az asztalon hagyott előző napi vacsorát, majd lefeküdtem és elaludtam. De nem sokáig alhattam, máris apám dühös morgására riadtam, hogy hová a fenébe császarkáltam el az este. Valami kitérő választ adtam, azután az oldalamba fordultam, és durmoltam tovább.

Délig aludtam, és aznap nem is mentem be az iskolába, azonnal hozzáfogtam az általunk lemásolt „A kaméliás hölgy” olvasásához. Az elején még egész rendezettek voltak az írásjegyek, de hátrébb egyre trehányabbak lettek. A magam hanyag kézírását még csak-csak ki tudtam bogozni, de nem úgy az osztálytársam macskakaparását. Egyre frusztráltabb lettem, mígnem egy idő után nem bírtam tovább, a zsebembe csúsztattam a füzetet, és elindultam megkeresni az osztálytársamat.

A gimnáziumi kosárlabdapályán találtam rá, épp kosárra dobott, amikor ráordítottam. Összerezent, riadtan fordult felém:

– Gyere ide! Gyere már ide! – kiáltottam el ismét magam.

3 Pinyin: Mao Zedong.

4 Népszerű magyar: Hua Kuo-feng.

5 Népszerű magyar: Teng Hsziao-ping.

Úgy festhettem, mint aki neki akar menni, dühös tekintetem láttán azonnal földhöz vágta a labdát, s ökölbe szorított kézzel, verejtékben úszó fejfelé rám támadt:

– Te meg mi a francot akarsz?

Előhúztam a zsebemből a másolt példányt, az orra alá dugtam, majd dühösen így szóltam:

– Nem tudom elolvasni, amit írtál.

Rögtön felfogta, hogy miről van szó, letörölte arcáról a verejtéket, s vigyorogva követett az iskola kis ligetébe. A ligetben azután előhúztam a másolatunkat, és folytattam tovább az olvasást, őt pedig magam mellé állítottam, és olvasás közben hangosan oda-odaszóltam:

– Mi ez az írásjegyzet?

Így végül csak keresztülrágtam magam a regényen, elég darabosan ugyan, de a végére értem „A kaméliás hölgy”-nek. Akárhogy is, a történet és a szereplők teljesen magukkal ragadtak, elmorzsoltam hát néhány könnyecsepet, s vonakodva ugyan, de odaadtam neki a másolatot, mert most rajta volt a sor, hogy elolvashassa.

Aludtam már, amikor aznap este eljött a házukhoz. Ő is dühösen kiáltotta a nevem, mert ő az én macskakaparásommal nem boldogult. Mit tehettem, kikeltem az ágyból, és kimentem hozzá, hogy az éjszaka nyugalomában egy utcai lámpa fényénél ő is, hozzám hasonlóan megindultan, elolvashassa a könyvet. Én pedig ásitózva támasztottam a lámpaoszlopot, és mint egy lelkiismeretes tanulótlárs, időről időre kiolvastam neki a hanyagul odavetett írásjegyzeket.

A harmadik emlékcsoport az utcai olvasásomról szól. A tacepaókról beszélek, és arról a különleges látványról, amellyel a „kulturális forradalom” „ajándékozta meg” a városkánkat. A tacepaók eltávolítása a falról ellenforradalmi cselekedetnek számított, ezért az újabb és újabb plakátok mindig a régiéket fölé kerültek, a falak pedig egyre vastagabbak és vastagabbak lettek, amitől aztán már úgy festett az egész város, mintha egy túltömött vattakabátot öltött volna magára.

A „kulturális forradalom” kezdeti szakaszában nem olvastam a tacepaókat, hiszen akkoriban kezdtem az iskolát, még csak hét éves voltam, s csekélyke tudásommal jó, ha a címsorokat ki tudtam bogarászni. Az érdeklődésemet az idő tájt sokkal inkább a heves utcai csatározások kötötték le, félelemmel fűszerezett érdeklődéssel szemléltem, ahogy a városka felnőtt lakói egymásnak esnek, és botokat lengetve jelmondatokat kiáltoznak: „Vérünk árán is megvédjük nagy vezérünket, Mao elnököt!” Azután pedig összeverekedtek, csorgott a vér mindenfelé. Csakhogy gyermeki lelkeimmel ezt sehogy sem foghattam fel: „Ha mindenki Mao elnököt védi, akkor meg miért kell egymást halálra verni?”

Meglehetősen gyámoltalan kislegény lévén mindig kellő távolságból figyeltem ezeket az összecsapásokat, s ha a küzdelem hevesebbé vált, azon nyomban hátrébb szaladtam, hogy azt a bizonyos „csüzlilövésnyi távolságot” mindig megtartsam. Nem úgy a nálam két évvel idősebb és sokkal merészebb bátyám, aki közvetlen közletről nézte végig a csetepatékat: terpeszállásban, összekulcsolt kézzel, ráadásul felettébb közömbös tekintettel.

Az utcán lógtunk mindennap, és néztük a gyakorta ki-robbanó harcokat, mintha csak egy fekete-fehér filmet bámulnánk a moziban. Mi, gyerekek így is hívtuk magunk között az utcai csavargást: „mozizás”. Néhány évvel később pedig, amikor megjelentek a moziban a szélesvásznú, színes filmek, mi is haladtunk a korrallal, és ha egy korunkbeli odaszólt, hogy „Hé, hová mész?”, a válasz rendszerint így hangzott: „Megyek szélesvásznút nézni!”

Középkiskolás voltam már, amikor teljesen beleszerettem a tacepaók olvasgatásába. 1975 körül, a „kulturális forradalom” vége felé történt mindez, amikor a város har-cokat folytató társadalom helyébe már az apátiába süllyed

társadalom lépett. S bár az utcák ugyanazok maradtak, az utcán zajló események sokat változtak. Már nem „fekete-fehér” filmeket, hanem „szélesvásznú” mozikat néztünk lófrálás közben, csakhogy ezek messze nem voltak olyan érdekesek, mint a korábbiak. A „kulturális forradalom” korai időszakának harsány és eseménydús utcai jelenetei izgalmasak voltak, akár a jobb hollywoodi akciófilmek; a „kulturális forradalom” zárószakaszában azonban ugyanazok az utcák lecsendesedtek és megnyugodtak, a képek inkább az európai modernista művészfilmekre emlékeztettek. És miközben utcagyerekekből utcán lófráló fiatalokká cseperedtünk, a mi életünk is hasonló változáson ment keresztül: akciófilmből művészfilmbe léptünk. A művészfilmekre jellemző hosszú, elnyújtott képek és a lassú kameramozgások mintha az akkori életünk ritmusát adták volna vissza.

Még ma is, ha becsukom a szemem, olyan, mintha egy kamerán keresztül látnám harminc évvel korábbi énemet: középkiskolás fiú foltozott ruhában, használatlótól fakó tornacipőben, és hanyagul félvállra vetett öreg iskolatáskával baktat komótosan hazafelé az iskolából, miközben tacepaókkal vastagon teleragasztott fal előtt halad el. És mintha én magam is ugyanennek az öreg, megfakult filmnek a kameráján keresztül szerettem volna bele a tacepaók olvasgatásába. A „kulturális forradalom” késői időszakának értékelése hasonlít a művészfilmek élvezetéhez – mindkettőhöz türelemre van szükség. Alaposan meg kell ízlelgetni, hogy az unalmasnak tűnő dolgok mögül előbukkanjanak a rejtett csodák.

1975-re az emberek már teljesen belefásultak a tacepaók látványába, mégis újabb és újabb plakátok jelentek meg a falakon, de addigra már alig-alig szentelt nekik figyelmet bárki is. A tacepaók pusztá falragasszá váltak, anélkül, hogy különösebb jelentést hordoztak volna. Az emberek elhaladtak mellettük, de már egy pillantást sem vetettek rájuk. Jó ideig velem sem volt ez másképp. Egészen addig a napig, amikor észrevettem egyet, amelyen egy rajz is volt – újabb földrész nyílt meg előttem, mint mikor a „Mao Ce-tung válogatott művei”-nek a lábjegyzeteit felfedeztem.

A mai napig emlékszem az ügyetlen rajzra, amely egy ágyat ábrázolt, egy férfi és egy nő ült rajta – élénk színeivel ez az ábra kitűnt a többi közül. Felizgatott, mert bár a propagandaposztereken is jelentek meg nők és férfiak egy képen, kidüllesztett mellkassal, hősies pozícióban, de az, hogy egy ágygal együtt ábrázolják őket, merőben újszerűen hatott. Az elnagyolt vonalakkal megrajzolt ágy-férfi-nő nyilvánvaló szexuális tartalmat hordozott, tulajdonképpen emiatt keltette fel az érdeklődésem.

Első alkalommal olvastam végig szóról szóra egy tacepaót. A szokásos jelmondatok és Mao Ce-tung idézetek közé beékelte szakasz városkánk két lakójának paráználkodását taglalta. S bár nem voltak benne nyílt szexuális leírások, de a pusztá képzetek, amelyek a szöveg hatására az agyamban létrejöttek, elegendőek voltak ahhoz, hogy hánykódó hajóvá váljak a viharos tengeren. E paráználkodó párnak még a neve is ott szerepelt az élénk színekkel megrajzolt kép felett, és én részletekkel jócskán megfűszerezve adtam tovább a legjobb barátaimnak a történetet, akik természetesen szájatva hallgatták az előadásomat. Nagy lelkesen el is határoztuk, hogy kiderítjük, hol lakik és dolgozik ez a házasságtörő pároska.

Néhány nap alatt lenyomoztuk őket. A férfi a város nyugati részén élt egy kis síkatorban. Néhány osztálytársammal el is mentünk a házához, de sokat kellett rá várunk az ajtó előtt, mire végre hazaért a munkából. Borús ábrázattal csak végigmért minket, majd sietve bement a házba. A nő a várostól hat-hét líre lévő kis településen dolgozott a vegyesboltban. Néhányan az osztályból összebeszélünk, hogy vasárnap, dacára a távolságnak, elzarándokolunk hozzá. Csakhamar meg is találtuk az ötven

négyszemélyes körüli kis boltot, csak hogy három eladónó dolgozott ott, honnan tudhattuk volna, hogy melyikükről is van szó. A bolt bejáratában állva egy darabig azon tanakodtunk, hogy melyik közülük a legcsinosabb, míg arra nem jutottunk, hogy egyikük sem az. Végül nagy hangon elkiáltottuk a tacepaón szereplő nevet, mire az egyik nő felkapta a fejét, csodálkozva felénk fordult, mi meg nagy hahotázás közepette elrohantunk.

Hát ilyen sivár volt akkoriban az életünk, hogy egyetlen pillantás a tacepaón szereplő házasságtörő emberekre, napokra megalapozta a jókedvünket.

A „kulturális forradalom” késői szakaszában a tacepaókon, csak úgy, mint korábban, zömmel Mao elnöktől és Lu Xuntól származó idézetek, és újságokból kimásolt forradalmi jelmondatok szerepeltek, de a témájuk valamelyest megváltozott. A frakciók közötti ellenségeskedés személyeskedésbe csapott át, s pletykák, rágalmak, s a mások magánéletében való turkálás fő eszközévé váltak ezek a plakátok. Így bukkantak fel újra és újra különféle szexuális célozgatások is, s a házasságon kívüli kapcsolatok leleplezése vált azon időszak támadásainak és megalmazásainak a legfőbb fegyverévé. Én pedig pont ezért szerettem bele a tacepaók olvasgatásába. Minden délután, iskola végeztével alaposan felmértem, hogy nem került-e ki újabb saftos részleteket is taglaló plakát a falra.

De igyekeztem olyan volt, akár az aranyosítás: vajmi kevés nyereséggel kecsegtetett a befektetett energiához képest. Sokszor napokig nem találtam egyetlen tacepaót sem, amelyen szerepelt volna valamiféle szexuális téma. Kezdetben még néhány osztálytársam is lelkesen csatlakozott hozzám, de ők néhány nap után feladták, mondván, hogy nem „kifizetődő” a dolog, mert bár napokon keresztül olvastatták kigúvadt szemmel a szövegeket, vérszegény mondatokon kívül mást nemigen leltek. Távolról sem találták olyan izgalmasnak és érdekesnek ezeket a leírásokat, mint az én kiszínezett elbeszéléseim. De engem persze továbbra is biztattak, hogy folytassam csak tovább a tacepaók olvasását, és minden reggel iskolába menet várakozással telve jöttek oda hozzám, hogy halkán rákérdezzenek:

– Na, van valami újság?

Tacepaó-szemezgetésem legmegdöbbenőbb élménye az volt, amikor egy hajadon nő és egy házas férfi titkos kapcsolatáról olvastam. A legrészletesebb leírás volt, amivel valaha találkoztam, sőt még a férfi és a nő írásos vallomásából is belevetettek néhány szó szerint idézett részletet.

Tiltott kapcsolatuk „előhangja”: a férfi eljár a kúthoz, hogy a ruháit kimossa. Felesége az ország másik felén dolgozik, s minden évben csupán egy hónapra jön haza, a szokásos családlátogatási szabadságra. Egyik reggel egy hajadon lány, a férfi szomszédja felajánlja, hogy segít a mosásban, de kezdetben az alsónadrágokat gondosan félre rakja, hogy azokat mossa ki a férfi magának. Idővel azonban már azokat sem hagyja ki, kimossa azokat is a többi ruhával együtt. Ezt követően flörtölni kezdenek, s a lány már nem csak mos a férfira, de könyveket is kölcsönkér tőle, sőt meg is vitatják egymással az olvasás során felmerült gondolataikat, amelyre leggyakrabban a férfi hálószobájában kerül sor. Tiltott szerelmi viszonyuk „záróakkordjaként” kapcsolatuk szexuálisan is beteljesül. Egyszer, kétszer, háromszor fekszenek le egymással – de a harmadik alkalommal rajtakapják őket az ágyban.

A „kulturális forradalom” késői időszakában az emberek egyfajta sportot űztek abból, hogy paráználkodás kapjanak másokat, a korai időszak forradalmi hevületét válthatták ki ezzel a pótcselekvéssel. Akik nem jutottak szülőhöz, más szóval, akiknek savanyú volt a szülő, a saját tiltott vágyaikat élték ki abban, hogy másokat szeretkezés közben rajtakapjanak. Ha kiszimatoltak egy-egy házasságtörő kapcsolatot, szoros megfigyelés alá vonták az érintetteket, hogy a kellő pillanatban rátörhessék az ajtót

a meztelen, szeretkező párra. És így lett ez a szerencsétlen párocska akaratlanul is részese a kulturális forradalmi hévvel átítatott „Patetikus szimfóniának”.

A tacepaón a nő vallomásából idézett egyik mondaton akadt meg a szemem: azt írta, hogy az első együttlétük után úgy érezte, „nem tud leülni”. Forróság áradt szét bennem, s furcsa gondolatok öntötték el az agyam. Aznap este összehívtam az osztálytársaimat, és a holdfényes folyóparton a fűzágak gondos takarásában halkán így szóltam:

– Ti tudjátok, hogy mi történik egy nővel, miután „azt” csinálja egy férfival? – Mi? – kérdeztek vissza remegő hangon. – A nő nem tud leülni – válaszoltam titokzatosan. – És miért? – kérdeztetek tovább elfűlő hangon.

Hogy miért? Valójában én sem tudtam. Mégis lekezelően így válaszoltam: – Majd ha megházasodtok, megtudjátok.

Most, ennyi év távlatából úgy tekintek azokra a tacepaókra, mint nemi öntudatra ébredésem tárgyi megtestesítőire. Ennek ellenére a szexualitással kapcsolatos olvasási élményem mégsem az utcán, hanem a saját lakásunkban érte el a tetőfokát.

Mivel az apám orvos, a kórházi dolgozók szállásán laktunk. Kétszintes épület volt, a földszinten és az első emeleten is hat-hat szobával, ugyanúgy nézett ki, mint az iskolánk, egyszerű lépcső vezetett fel az emeletre. Összesen tizenegy kórházi dolgozó lakott az épületben, mert a családjuk két szobát foglalt el, a bátyám és én egy földszintit, míg a szüleink egy emeletit. A szüleim szobájában volt egy kis könyvespolc, tízegyhány orvosi szakkönyv sorakozott rajta.

Az emeleti szobát felváltva takarítottuk a testvéremmel, és a szüleink külön kérésére mindig le kellett törölnünk a könyvespolcot is. Rendszerint ímmel-ámmal húztam végig rajta a porrongyot, mert sosem gondoltam volna, hogy a végtelenül unalmas orvosi szakkönyvek meglepő érdekességeket rejtjenek. Azon a nyáron, amikor befejeztem az általános iskolát, egyszer már átlapoztam őket, de akkor nem vettem észre bennük semmi említésre érdemeset.

De a bátyám igen. Én a középiskola alsó tagozatának második osztályába jártam, míg a bátyám elsős volt a felső tagozaton. Egy időben, miután a szüleim elmentek dolgozni, a bátyám rendszeresen áthívott néhány fiút az osztályából, akikkel felpództak az emeletre – azután pedig furcsa hangok hallatszottak a szobából.

Én a földszintről hallgattam őket, és egyre biztosabbra vettem, hogy valami rendkívül izgalmas dolog történhet odafenn. De miután felszaladtam hozzájuk az emeletre, a bátyám és az osztálytársai ugyanúgy, mint máskor, csak jókedvűen beszélgettek. Alaposan körülnéztem, de semmilyen árulkodó jelre nem leltem. Amikor azonban viszártam a földszinti szobába, ismét csak felhangzottak azok a furcsa hörgések. Közel két hónapon keresztül ment ez így, és nekem teljesen az volt az érzésem, hogy az évfolyam összes fiúja megfordult a szüleim szobájában.

Addigra már meg voltam róla győződve, hogy valami elmondhatatlan titkot rejt az a szoba. Amikor ismét rám került a sor a takarításban, alaposan átvizsgáltam minden szeletet, de nem találtam semmit, mígnem a könyvespolcra nem esett a tekintetem. Biztosra vettem, hogy valamelyik orvosi könyvbe csúsztathattak be valamit. Kezembe vettem egyiket a másik után, hogy átlapozzam mindet, és amikor az „Emberi test anatómiájá”-ra kerül a sor, fény derült mindenre – a női nemiszerv színes ábráján akadt meg a szemem. A hirtelen felismeréstől először teljesen megdermedtem, majd szomjazva ittam magamba az ábra minden apró részletét, csak úgy, mint a genitalia alapos ismertetését.

Fogalmam sincs, hogy amikor első alkalommal pillantottam meg a női nemiszerv ábráját, vajon felsikoltottam, vagy inkább felhördültem, mert az agyam annyira lebé-

Zhang Danzhuang: Szépségek

Zhang Danzhuang: Szépségek

nult, hogy képtelen voltam felfogni a reakcióimat. Az viszont tény, hogy ettől kezdve az én alsó tagozatos osztálytársaim is sorra jöttek hozzánk az emeletre, és ők is meglehetősen furcsa hangokat hallattak.

A negyedik olvasással kapcsolatos epizód az életemben 1977-ben kezdődött. Miután véget ért a „kulturális forradalom”, újra kiadták a „mérges dudvának” bélyegzett tiltott könyveket. Tolsztoj, Balzac és Dickens műveinek megérkezése városkánk könyvesboltjába legalább akkora szenzációt keltett, mint napjainkban egy popsztár felbukkanása valamelyik félreeső vidéken. A hír szájról szájra terjedt, és mindenki látni akarta az első szállítmányt. Mivel azonban csak korlátozott mennyiségben érkeztek könyvek, a könyvesbolt kiragasztott egy hirdetményt, amelyen az állt, hogy minden érdeklődő álljon sorba könyvkuponokért: személyenként egy kupon kapható, és egy kuponért két könyv vásárolható.

A mai napig élénken őrzöm emlékezetemben a könyvesboltnak és környékének aznapi képét. Még ki sem világosodott, de már több mint kétszáz emberből álló hosszú sor kígyózott a könyvesbolt előtt. Voltak, akik biztosra akartak menni, s már előző este egy kis székkel kitelepedtek a könyvesbolt bejárata elé, szép rendezett sorban leültek, és egymással tereferélve virrasztották át az éjszakát. Így azok, akik hajnalban jöttek, csakhamar rádöbentek, hogy valószínűleg már későn érkeztek. Ennek ellenére bizakodva álltak be a hosszú sor végére, és reménykedtek, hogy csak jut még nekik is azokból a könyvkuponokból.

En is egy voltam a későn érkezők közül. A zsebemben egy ötuanos bankjegyet szorongattam, ami hatalmas summának számított nekem akkoriban, és rohantam egészen a könyvesboltig, de mivel jobb kezem végig a zsebemben tartottam, s futás közben ezért csak a bal kezemet lóbáltam, az egész testem kissé elbillent balra. Azt hittem, az elsők között érkezem, de amikor megérkeztem a könyvesbolthoz, rá kellett döbennem, hogy legalább háromszázan állnak már előttem. Az utánam érkezők is csüggedten morgolódtak: „Hajnalban keltünk, mégis későn érkezünk!”

Napfelkelte után a háromszáznál is több emberből álló tömeg két csoportra oszlott: akik virrasztottak és akik aludtak. Az első csoportba tartozók, akik kisszékeken ültek végig az egész éjszakát, és már-már a zsebükben érezték a kuponokat, azon tanakodtak, hogy vajon melyik két könyvet vegyék meg. A második csoportba tartozók, akik alvás után szaladtak a könyvesboltig, amiatt agódtak, hogy vajon hány kupont fognak kiadni. Persze mindenkinek más volt erről a véleménye: akik elől voltak a székeken, úgy vélték, hogy száznál nem adnak ki többet, de persze ezzel rögtön vitába szálltak a hátrébb lévők, akik már álltak, valaki közülük kétszázra becsülte a kiosztásra kerülő könyvkuponok számát, és persze, akik még hátrébb álltak a sorban, abban bizakodtak, hogy kétszáznál több kupont is kiadnak majd. Hát így ment ez, egyre csak nőtt a kuponok becsült száma, mire valaki már ötszázat licitált be. Ezt azonban egybehangozóan elvetették, olyan sok semmiképpen sem lehet, mivel alig több mint háromszáz ember állt a sorban, és ha ötszáz könyvkuponot adnának ki, akkor mindannyian fölöslegesen hoztunk áldozatot.

Pontban reggel hétkor komótosan kitarult az Új Kína Könyvesbolt ajtaja. Felajzott, már-már misztikus érzés kerített hatalmába, s bár csak egy öreg ajtó nyílt ki nyikorogva, lelki szemeim előtt mintha egy csodálatos függőnyt húztak volna szét a színpad két oldalára. Az ajtó elé kilépő könyvesbolti alkalmazott pedig, akár egy titokzatos porondmester. Hamar vissza kellett azonban térnem a földre, mert a férfi elkiáltotta magát:

– Csak ötven könyvkupon van, akik hátrébb állnak a sorban, menjenek haza!

Mintha télen, a legcudarabb hidegben nyakon öntenek valakit egy vödör jeges vízzel, mi, akik hátrébb álltunk, összerezteztünk, a fejünkötől a lábfejükig. Néhányan csalódottan hazaindultak, voltak, akik morogtak, mások dühöngtek és szitkozódtak. Én maradtam ott, ahol voltam, jobb kezemmel a zsebemben lévő ötuanost szorongattam, és végignéztem kiábrándultan, ahogy a legelől állók vigyorgva bemennek egymás után a boltba, hogy átvegyék a könyvkuponukat – tulajdonképpen minél kevesebb kupont adnak ki, annál nagyobb az értéke a virrasztásuknak.

Sokan ottmaradtunk a könyvesbolt előtt úgy is, hogy nem jutott nekünk kupon, és néztük, amint az emberek, miután megvették a könyveket, jönnek kifelé, és büszkén villogtatják kezükben a szerzeményüket. Mi pedig, akik kinn rekedtünk a könyvesbolt előtt, körülvettünk egy-egy ismerőst, és irigykedve nyújtogattuk a kezünket, hogy legalább megérinthessük az „Anna Karenina”, a „Goriot apó” vagy a „Copperfield Dávid” legújabb kiadását. Oly régóta éltünk már irodalomra kiéhezve, hogy ezen remekművek vadonatúj borítójának pusztá látványa is hatalmas élvezet volt a számunkra. Néhányan nagyvonalúan kinyitották a könyvet és megengedték nekünk, akik nem jutottunk könyvhöz, hogy beszippanthassuk a friss nyomdafesték illatát. En is egy voltam a szerencsések közül, s így életemben először beleszagolhattam egy nyomdából frissen kijövő könyvbe – mámorító volt számomra ez az illat!

Mélyen emlékezetembe vésődött azoknak az embereknek a képe, akik csak néhányval álltak az ötvenedik mögött, ők aztán igazán el voltak keseredve, szitkozódtak is megállás nélkül, de azt már nehéz volt kihámozni, hogy magukat vagy valaki mást hibáztatnak. Mi, akik a kétszázadik helynél is hátrébb álltunk, szimplán csalódottak voltunk, de el lehet képzelni, hogy mit érezhettek azok, akik épp csak hogy lecsúsztak az ötven kuponról, rájuk volt igaz leginkább, hogy „a szemük előtt repült el a sült galamb”. A legrosszabb az ötvenegyedik helyen álló embernek lehetett, aki már emelte a lábát, hogy betegye a könyvesboltba, amikor elállták az útját, és közölték vele: a könyvkuponok elfogytak. Meredten állt ott egy darabig, azután lehajtott fejjel oldalvást lépett, és a sámliját magához szorítva fásult tekintettel nézte a többieket, akik friss szerzeményeikkel a kezükben nagy vidáman masíroztak kifelé a könyvüzletből, valamint minket, akik körbeálltuk a szerencséseket, és tapogattuk, szívtuk magunkba az új könyvek illatát. Többször rápillantottam, mert furcsa volt a hallgatása, némán nézte végig az egész jelenetet, úgy tűnt, mint aki teljesen összeomlott.

Nem sokkal rá már pletykák is szárnyra keltek a városban az „ötvenegyesről”. Allítólag három barátjával késő éjszakáig kártyáztak, s miután vége lett a partinak, kiült a könyvesbolt elé, s ott is maradt egészen reggelig. Azt beszéltes, hogy az ominózus nap után, ha ismerőssel találkozott, mindig így indított:

– Ha csak egyetlen körrel kevesebbet játszom, nem én lettem volna az ötvenegyedik. – És így nem sokkal később az „ötvenegyedik” is szállóigévé vált, ha valaki azt mondta, „Ma én lettem az ötvenegyedik”, azzal azt fejezte ki, hogy „Ma nem volt szerencsém!”

Most, harminc évvel később, a totális „könyvnélküliség” időszakából átléptünk a „könyvbőség” időszakába. Napjainkban Kínában évente több, mint 200 000 könyv jelenik meg. Régen a könyvesboltokban nem volt könyv, amit meg lehetett volna venni, míg manapság annyi a könyv, hogy az ember nem tudja, melyiket is válassza. Az online könyvkereskedések megjelenésével, amelyek hatalmas kedvezményekkel kínálják a könyveket, a könyvesboltok is rákényszerültek a jelentős engedményekre. A szupermarketekben és az újságárusoknál is árulnak könyveket, sőt az utcai mozgóárusok is kínálnak még nyomottabb árú kalózkiadásokat. Régebben csak kínai nyelvű ki-

adványok terjedtek kalózkidadásban, de mára rengeteg angol könyv is fel-felbukkan az utcán és a síkatorokban.

A pekingi Ditan parkban évente megrendezett könyves seregszemle legalább olyan mozgalmas, mint egy-egy templomi vásár. A könyvárusítás mellett klasszikus irodalommal kapcsolatos előadások, hagyományörző műsorok, fotókiállítás, ingyenes filmvetítés, művészeti bemutatók, táncosok és bűvészek is tarkítják a programot, sőt bankok, biztosítótársaságok, tőzsdei és más pénzügyi alapok ügynökei is kihasználják a nyüzsgő sokadalmat, hogy különféle termékeiket értékesítsék. Fűlsiketítő zene bömböl a hangszórókból, amit időről időre egy-egy szolgálati közlemény – mint például rokonát kereső személy – szakít meg. És ebben a sűrű, színes kavalkádban írók és tudósok dedikálják könyveiket, s botcsinálta orvosok pulzust mérnek és különféle gyógyászati tanácsokkal látják el az érdeklődőket – úgy írják fel a receptjeiket, mintha könyvet dedikálnának.

Néhány éve én is hivatalos voltam egy ottani dedikálásra, de a hangos, szakadatlan zajban úgy éreztem magam, mintha zakatoló gépektől körülvéve egy zajos műhelybe csöppentem volna. Ideiglenesen felállított sátrakban hatalmas kupacokban álltak a legkülönfélébb könyvek, és a kereskedők kezükben megafonnal nagy hangon kínálták a portékájukat, csak úgy, mint a kofák a piacon a zöldséget, gyümölcsöt, csirkét, kacsát, halat és más húsokat. Számomra a legmaradandóbb élmény az volt, hogy a több száz yuan értékű könyveket kötegelve, tíz vagy húsz yuanért, szinte ingyen adták. „Egy köteg könyv húsz yuanért!” – kiáltotta el magát egy árus mellettem, de még be sem fejezte, amikor a másik már aláígért: „Ennél nem talál olcsóbbat! Egy köteg klasszikus irodalom tíz yuanért!”

Erre már a többi árus is morgolódni kezdett: „Hogy lehet így árulni könyveket? Mintha hulladékpapír volna, hogy a franc esne bele!” És erre az az árus még változtatott is a szövegen: „Vissza nem térő alkalom, most hulladékpapír áron klasszikus könyveket vehet!” De nem is időznék tovább ennél a szomorú epizódnál. A harminc évet mintha csak egyetlen éjszaka választaná el: a kisváros könyvesboltjánál könyvkuponért sorban álló háromszáznál is több embert, és a Ditan parkban a tíz yuanért egy köteg klasszikus könyvet kínáló árusokat. Talán ezek voltak a legfontosabb mérföldkövei az útnak, amit a minőségi könyvek olvasásával kapcsolatban bejártam. 1977-ben kezdődött, ott a könyvesbolt előtti sorban, de természetesen nem ért véget a Ditan parkban.

S bár harminc évvel ezelőtt üres kézzel tértem haza, néhány hónappal rá kötetenként gyarapodtak a polcomon a könyvek, és az olvasási élményeimet többé nem a „kulturális forradalom” időszakának a hiánya, hanem épp ellenkezőleg, a bőség jellemezte: az utánpótlás vég nélküli, mint a Jangce sodrára. Egyszer valaki megkérdezte tőlem: „Mit adott neked harminc év olvasása?” Amikor ehhez hasonló kérdésekkel szembesítenek, úgy érzem magam, mint mikor a tengerrel állok szemben – elakadnak a szavak.

Egyik cikkemben egyszer így összegeztem az olvasással kapcsolatos élményeimet: „Nagy művek olvasása közben az írás távolra visz. És én, akár egy félénk gyermek, belekapaszkodom a kabátja csücskébe, s igyekszem lépést tartani vele, követem hosszán, sodródom vele az úton egy meleg és érzelmdús világba. Távolra visznek magukkal a szavak, de végül egyedül térek haza, s csak miután ismét otthon vagyok, döbbenek rá, hogy ő és én már örökre együtt maradunk.”

Emlékszem, egyik reggel, amikor a feleségemmel Düsseldorf régi utcáit róttuk, véletlenül belebotlottunk Heinrich Heine lakóházába, amiről azt sem tudtam valójában, hogy ott van. A piros házak közé beékelődött fekete épület öregebbnek tűnt a szomszédjainál. Úgy nézett ki, mint egy régi fényképen két unokája által közrefogott idős nagypapa.

Hogy miért hoztam fel ezt a négy évvel ezelőtti élményt? Mert ez a düsseldorfi reggel a gyerekkoromba vitt, és visszahozta azokat a felejthetetlen pillanatokat, amelyeket a kórházban éltem át.

Említettem már, hogy régen a kórház szállóján laktunk. Meglehetősen általános dolognak számított akkoriban Kínában, hogy a városi alkalmazottak zömének a munkahely biztosított lakhatást. A kórház környékén nőttem föl, s gyerekkoromban, leggyakrabban egymagam, bejártam minden szegletét, állandóan ott lógtam.

Sokszor bementem a nővérszobába, ahol a kezemet alkoholos vattapamaccsal törölgettem, de lófráltam a folyosón, meglátogattam az idősebb ismerős betegeket a kórtermekben, és az újabb betegek állapota felől is rendszeresen érdeklődtem. Nem fűrödtem túl gyakran akkoriban, de napjában vagy tízszer is letörölgettem alkohollal a kezem, így valószínűleg nekem volt a világon a legeslegtisztább tenyerem. Állandóan ott volt az orromban a lizól szaga, s bár az osztálytársaim zöme ki nem állhatta a fertőtlenítőszagot, én kifejezetten szerettem, sőt még egy elméletet is gyártottam ezzel kapcsolatban, hogy a belégzése a tüdőt is kitisztítja. És a mai napig kellemes számomra ez a szag, mert a gyerekkoromat hozza vissza.

Az apám sebész volt. A kórház műtőjének egy egyszerű földszintes épület adott helyet, és mi a bátyámmal gyakran játszadotunk a műtő előtti hatalmas üres telken. Szép időben ott teregették ki az ágyneműt, és nekünk egyik kedvenc időtöltésünk volt, hogy a lepedők között rohángálva élveztük a mosószippan-illatú, nedves lepedők simogatását az arcunkon.

Ezeket a csodálatos gyerekkori élményeket azonban gyakran vérfoltok szennyezték. Sokszor láttam apámat egy-egy műtét végeztével véres szájmaszkkal és műtőruhában kijönni az épületből. A közeli kis tóba meg a műtősnők véres cafatokkal tele vödörket öntöttek, amelyeket a páciensekből kimetszett húsfoszlányok töltöttek meg. Nyáron elviselhetetlen büzt árasztott ez a kis tavacska, ráadásul teljesen belepték a legyek, mintha egy hatalmas fekete gyapjúpokróccal lett volna betakarva.

A szállón nem volt vizesblokk, csak egy közös használatú vécé a szállással szemben, a halottasház pedig ott volt éppen a vécé mellett, csak egy fal választotta el őket, és egyiknek sem volt zárható az ajtaja. Valahányszor ki kellett mennem vécére, mindig elhaladtam a halottasház mellett, és idővel rákaptam, hogy be-belessek. Makulátlan tisztaság volt odabenn, és csak egy betonagy állt a kis ablak alatt, amelyen keresztül látni lehetett az ágakon ringatózó leveleket. A halottasház az emlékeimben máig valami megfoghatatlan nyugalmat testesít meg. És az a fa, amely ott nőtt az ablaka alatt, nagyobb és bujább volt a többinél a közelben. Hogy vajon a halottasház vagy a vécé miatt nőtt olyan terebélyesre, nem tudnám megmondani.

Közel tíz éven keresztül laktam a halottasházzal szemben, vagy akár úgy is fogalmazhatnék, hogy síráshang közepette cseperedtem fel. A kórházban elhunyt emberek a hamvasztásuk előtt egy napon keresztül a szállónkkal szemközti halottasházban feküdtek, mint az utazó, aki mielőtt hosszabb útra indul, még megszáll egy fogadóban: a halottasházban várták némán az életből a halálba vezető utazásukat.

Éjszakánként gyakran a hozzátartozók vigasztalhatatlan zokogására riadtam. Abban a tíz évben a világ mindenféle sírását hallottam, de idővel nem a szívszaggató síráshang jutott el fülembe, hanem csodálatos, lassú és megható melódia. Úgy éreztem, hogy a sírást csordultig tölti a meghittség, a végtelen fájdalom meghittsége, s ezért egy ideig számomra a sírás volt a világ legmegindítóbb balladája. Akkor fedeztem fel azt is, hogy az emberek zöme éjszaka hal meg.

A fullasztó meleg nyári napokon gyakran felriadtam a déli alvásból: lucskos testem lenyomata kirajzolódott

a gyékénymatracon, és az állandó izzadságtól gyakran a bőröm is teljesen kipállott.

Egyik nap, váratlan ötlettől vezérelve, beléptem a halottasházba, s egyszeriben a perzselő nap mintha hűvös holdsugárrá változott volna, s bár rengetegszer elhaladtam az épület előtt, ez volt az első alkalom, hogy betértem: kellemes hűs fogadott odabenn. És nemcsak beléptem, de fel is feküdtem a tiszta betonágyra, megtaláltam végre a legideálisabb helyet a déli alváshoz. Ettől kezdve forró napokon ott aludtam a kellemes hűvösben a halottasházi betonágyon, álmomban pedig gyakran virágoktól pompázó kertben jártam.

Mivel a „kulturális forradalom” alatt nőttek fel, az akkori oktatás teljesen ateistává tett, nem hittem én a lélek létezésében, s nem féltem semmiféle szellemektől sem. Éppen ezért úgy feküdtem fel arra a ravatalra, hogy a halál gondolata még csak meg sem fordult a fejemben, a forróság előli menedéket jelentette csupán számomra az a hely.

Számos kellemetlen helyzetben volt részem azonban emiatt. Megegett, hogy épp csak álomba merültem a halottasház betonágyán, amikor sírás és jajveszékélés hangja riasztott fel, nem volt kérdés, halottat hoztak. Az egyre

közeledő síráshangtól kísérve fejvesztve iszkoltam ki a helyiségből, hogy mint potyázó területfoglaló, átadjam helyem az átmeneti utasnak.

Mindez jó régen, gyerekkoromban történt. A felnőtté válás hosszú időszakában teljesen meg is feledkeztem erről a hátborzongatóan csodálatos élményemről: a fullasztó nyári melegben ott fekszem a halottasház halált szimbolizáló betonágyán, az élők világának hűs leheletétől körülveve.

Egészen addig így volt ez, míg véletlenül rá nem bukantam Heine egyik verssorára: „A halál, az a hűs éjszaka”⁶, ami egyszeriben vissza hozta ezt a feledésbe merült gyermekkori emléket. És akkor olyan hevesen hasított belém, hogy aztán már nem is feledtem soha többé.

Ha valami, hát ez az irodalomban rejlő titkos erő: különböző korokban, különböző országokhoz, nemzetiséghez, nyelvhez és kultúrához tartozó írók műveiben az olvasó megtalálja a maga személyes élményét. Heine soraiban a halottasházban töltött délutáni alvások gyermekkori élménye volt ez számomra.

És akkor így szóltam magamban: – Ez az irodalom!

Zombory Klára fordítása

Zhang Danzhuang: Szépségek (részlet)

6 Jékely Zoltán fordítása, in: Heine: Verseik és prózai művek, Európa Könyvkiadó, VK, 1960.